

Tysk meldestation og flygtningelejr i Hvedde ved Kibæk 1942-45

Af Chr. Rahbek

9. april 1940 blev Danmark besat af tyskerne, og i fem år herskede de over vort land og havde militær placeret overalt i landet.

I 1942 blev en garnison placeret i Hvedde ved Kibæk. Hvor mange soldater, der var i lejren vides ikke med sikkerhed, og det varierede gennem tid. Soldaternes opgave var primært at melde de engelske flyvere, der var på vej ned over Jylland for at bombe i Tyskland. Det lykkedes desværre alt for ofte tyskerne at anvende meldingerne fra Hveddevej til at nedskyde engelske fly.

I 1944, da krigslykken var vendt for tyskerne i Rusland, blev deres tilbagetog skarpt forfulgt af den russiske hær. Mange af de tyskere, der var bosat i den østlige del af riget, flygtede over Østersøen til Danmark.

De tyske soldater havde på deres fremmarch i Rusland ødelagt og afbrændt de russiske byer, stjålet og voldtaget næsten overalt, hvor de kom frem.

Da så russerne angreb og rykkede frem, vidste tyskerne, hvad der var i vente. Tyske kvinder og børn flygtede i tusindvis, fortrinsvis ad søvejen til Danmark. Mange tyske skibe blev undervejs bombet af russerne og sænket.

Til Danmark kom der ca. 250.000 tyske flygtninge, og de skulle indkvarteres og bespises. Dette medførte at mange skoler, missionshuse, forsamlingshuse og andre lokaler skulle ryddes for at man kunne huse alle disse flygtninge.

Dette bevirkede at garnisonen i Kibæk blev udvidet, så den kunne huse 400 flygtninge. De var i Kibæk fra sommeren 1944 til 1946, hvor lejren blev nedlagt. Flygtningene blev herefter flyttet videre til lejre ved Ry og Grove. Først i 1948-49 forlod de sidste tyske flygtninge Oxbøl-lejren, og dermed Danmark.

Historien om lytte- og meldeposten i Hvedde er interessant

Som nævnt oprettede tyskerne en militærlejr med lytte- og meldefunktioner bestående af et melde og to pejleanlæg i Hvedde ved Kibæk.

På højen Fredhøj blev der oprettet en lyttepost i 1942 med et mobilt radaranlæg. Radaranlægget var firkantet. Den ene pejlestation blev opstillet på Søndre Hvedegårds jord, mens den anden blev opstillet på Mosegårds jord. Disse to pejlestationer var stationære og runde.

Gunnar Kjærsig, nabo til militærlejren fortæller, at i 1944 blev Hvedde Høj gennemgravet på kryds og tværs. Der blev støbt beton på højen. Hans far blev beordret til at bringe en ajletønde med vand til at blande med grus og sand. Som bekendt bliver det til beton. De tyske soldater hentede næsten hver dag vand hjemme på Kjærsigs gård.

Fredhøj udenfor Kibæk, hvor Tyskerne havde en meldestation (foto 2014)

Ved højen blev der også opsat en slags mandskabsrum. Her var der også en vandpumpe.

Ved radaren og de to pejlestationer blev der anbragt et mindre våbendepot.

De tre poster observerede, når de allierede flyvere fløj mod Tyskland for at bombe, og de meldte deres positioner til det tyske luftværn, så tyskerne kunne forsøge at skyde dem ned.

De i Hvedde opstillede radarer var særdeles virkningsfulde og mange allierede piloter og øvrige flymandskab blev skudt ned. Det skete blandt andet for et fly, der faldt ned ved Skarrild.

Besætningen er mindet ved gravene på Skarrild kirkegård.

Det kunne hænde, at det var tyskerne, der måtte bide i græsset. I august 1943, kom 2 allierede Royal Air Force Fly i ildkamp over Arnborg. Det ene Royal Air Force Fly blev forfulgt af en fjendtlig tysk jager og var i vanskeligheder. Den tyske jager blev lokket i baghold, da den forfulgte den engelske Spitfire, som styrede ind foran sin kollega, som hermed fik mulighed for at ramme den tyske

jager. Den tyske jager styrtede ned ved Arnborg Kro.

Da der jo var censur på pressen blev episoden dagen efter refereret i Herning Folkeblad med følgende formulering »Efter at fly var i ildkamp over Arnborg, blev der fundet en død ko nær Arnborg kro«.

Selve den tyske militærforlægning ved Hvedde lå på Otto Jensens jord ved Nr. Hvedegård.

Soldaterne og de øvrige lejrboere boede i barakker, og der var opsat vagt. Peder Olsen fortæller, at når han havde post til lejren blev han fulgt ind til kommandantens kontor af en soldat med skarpladt maskinpistol.

På et tidspunkt blev der sat telefonkabler op for at tyskerne kunne have forbindelse med de mange lytteposter over hele Jylland. Dette arbejde blev udført af polske eller russiske krigsfanger under forfærdelige forhold. De frøs og kosten var elendig. Det fortælles, at de ingen vanter havde, og det var i den hårde vinter 1943-1944. Øjenvidner fortæller, at de efter at have arbejdet oppe i masterne i kulden alligevel kunne rulle en cigaret i fingrene. Det var hårdføre folk.

Lejren i Hvedde blev bevogtet af dansktalende nordtyske soldater. Senere blev lejren også brugt som rekreation for soldater fra østfronten. Soldaterne sang meget, fortæller Gunnar Kjær sig, når de marcherede til og fra militærøvelse. Disse foregik ude på heden, hvor også deres renovation fra lejren blev bragt. De ville også gerne snakke med os drenge. Der var ikke fjendskab mellem os drenge og tyskerne. Jeg lærte her det tyske sprog, som jeg stadig husker. Der blev fra dansk side til tider klaget over tyskernes opførsel, og hvis det drejede sig om tyveri forlød det, at vedkommende soldat straks blev sendt til Østfronten i Rusland.

Johannes Pedersen ejede Stentoftegård. Anne Jensen drev sammen med sin mand gården Grøndal. Begge gårde lå i Hvedde og var naboer til lejren. Pedersen og Jensen havde begge været med til i 1920 at stemme Sønderjylland hjem til Danmark. De havde begge gået i tysk skole, så de kunne både læse, skrive og forstå tysk. Dette bevirkede, at de tit kom til at virke som tolke og besvare spørgsmål om danske forhold. Det var nok især Anne Jensen de henvendte sig til. Hun boede tættest på lejren. Anne Jensen var født i Skærbæk i Sønderjylland. Hun kom til Minds i Sdr. Felding i 1916 som 16-årig. Blev i 1918 gift med Hans P. Jensen og bosatte sig, som før beskrevet, på gården Grøndal i Hvedde. Med baggrund i kendskabet til sproget og naboskabet til den tyske lejr, kom der tit tyskere for at snakke.

Anne Jensens datter Marie Olsen var 10 år da tyskerne kom, men hun kan huske mange af de samtaler og episoder, der fandt sted i hjemmet. Marie Olsen er en

glimrende fortæller, og det er hendes beskrivelser, jeg nu vil prøve at sætte på skrift.

Noget af det første hun husker, var en 19-årig ung østriger fra Klagenfurt, der skulle være med til at etablere lejren. Han græd af hjemlængsel, da han hørte mor kunne tysk. Han var gartner og skulle som sådan finde blomster og planter til lejren. Jeg husker, han bad om nogle vilde iris. Når tyskerne kom på vejen, gemte han sig for dem.

Under krigen måtte man ikke tænde lys uden, at der var etableret mørklægningsgardiner af hensyn til de allierede flyvere. Ellers risikerede man at blive bombemål. Vi havde en daglejer, der hed Thorvald på gården. En aften før han gik i seng, skulle han fodre hestene af. Da han gik gennem stald og lade, glemte han helt forbuddet og tændte lys begge steder. Det blev opdaget af englænderne, der tændte en kraftig lysbombe i Arnborg, som oplyste vores gård i Hvedde. Englænderne vidste, at der var en lyttepost i området og kredsede over gården. Men der skete ikke mere, men Thorvald daglejer og os alle på gården fik en slem forskrækkelse.

En anden mørklægningshistorie lyder således. Valdemar Østergård, der boede på gården Vinkelgård sydøst for lejren, havde isoleret sit soveværelse oppe på loftet, men der var blevet et lille hul i taget. Anton Nielsen Kibæk fortæller her, at hans far Åge Nielsen, som var nabo til Valdemar kom til at tænde gårdlampen, som ikke var afskærmet og samtidig tændte Valdemar lys i bryggerset, så det lyste op gennem taget. Hvilket lys tyskerne opfangede eller måske dem begge vides ikke, men tyskerne kom straks til Vinkelgård og tog Valdemar med til Århus. Han kom i forhør med det samme. Valdemar var mælkekusk og havde ikke skiftet tøj. Han havde bare tæer i træskoene. Derudover havde han en kraftig brok og var kommet afsted uden brokbind. Så det havde ikke været nogen rar tur. Ud på natten blev han løsladt og havde lige penge i lommen til at komme hjem, hvor han blev modtaget med stor festivitas.

To tyskere, som Marie Olsen også husker, kom tit på besøg i hjemmet. Det var en skrædder og en skomager, som gerne ville snakke. På væggen i mit hjem hang min brors violin. Den ene tysker var god til at spille og lånte tit violinen. De spurgte, om jeg kunne spille. Da havde jeg lige lært »An der Schönen Blauen Donau«. Den ene soldat ville også gerne ud i stalden til far og se hvad der skete. Den anden var så inde ved mor. De gik med pistol ved bæltet. Engang trak den ene soldat pistolen op og viste mor den. Han fortalte så, at det var en træpistol malet sort, og var en tro efterligning af en rigtig pistol. Han ville ikke skyde nogen, sagde han. Det lød lidt søgt.

Det var menige soldater der kom. Ud over eksercits og stå vagt var der ikke de mange opgaver for dem, så det gav adspredelser i hverdagen. Mor var vred på dem, de skulle ikke besætte vort land, og hun lagde ikke skjul på, at hvis de ikke

opførte sig ordentligt, så gik hun til kommandanten. Danmark var jo flødeskumsfronten, så skulle man være i krig var Danmark idealet på en venlig fjende. De tyske soldater opførte sig generelt pænt, så de ikke risikerede at blive sendt til mere farefulde fronter.

Sidst i krigen blev der alvorlig mangel på mange ting, også fødevarer. Dette bevirkede at tyskerne kom rundt på gårdene for at bede om fødevarer.

Der kom engang en soldat på cykel med en kurv på bagagebæreren. Ham brød jeg mig ikke om.

*Tidligere borgmester
i Aaskov Kommune
Chr. Rahbek ved
indgangen til
tyskerlejren på
Hveddevej ved
Kibæk (foto 2014)*

Han kom, når mor og jeg var ene hjemme, hvor far og karlene var i marken. Jeg følte, jeg skulle beskytte min mor. Han spurgte mig, om ikke jeg kunne tage

hen til vores nabo og spørge om de ville sælge æg. Det ville jeg ikke, for han var en skidt karl, altså tyskeren. Senere kom der nogle unge fra Silstrup og bad mor være tolk for dem, da der var noget galt med ham, der købte æg. Han havde snydt dem. Hvordan det hele endte, ved jeg ikke. Jeg var utryg ved ham, men han forulempede aldrig min mor.

To som også tit kom en times tid for at snakke og se, hvad der foregik såvel i stald som mark, var Robert og Erik. De var ret flinke til at hjælpe, hvis der var behov. Erik havde en lille søn på alder med min lille søster Henny. Han fulgte hendes udvikling og sammenlignede med sin egen søn. Vi havde kontakt med de to tyskere efter krigen. De skrev til mor efter krigen. Hun besøgte dem også engang, men da var Erik gået over til Jehovas vidner, så det blev kun den ene gang. De lærte mig også at flette nogle ting. Vi fik også små hjemmelavede gaver af soldaterne.

Jeg blev tit spurgt, om jeg ikke var bange for at gå i skole. Også mine veninder Mariane og Metha spurgte, men nej jeg var ikke bange for at gå i skole. Tyskerne gjorde ikke mig noget ondt.

Ifølge Peder Fogtdals bog FLØDESKUMSFRONTEN bestod Hvedde-lejren af tre træbarakker med en messe, en telefoncentral og en flok master og paraboler og tredive soldater og teknikere. Nogle telefondamer var der også.

Jeg har hermed gengivet de beretninger og historier jeg har fået samlet om militærlejren og lytteposten i Hvedde ved Kibæk fra 1942 til 5. maj 1945.